

к. геогр.н., доц.. Уліганець С.І.

к.геогр.н. м.н.с. Мельник Л.В.

Київський національний університет Тараса Шевченка

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПОНЯТТЯ ПРИРОДНА ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА

Дослідження природно-техногенної безпеки держави традиційно є сферою наукових пошуків фахівців з природничих і інженерних наук. Великий внесок зробили у ці дослідження фахівці з окремих напрямків вивчення природно-ресурсного потенціалу, а саме з вивчення проблеми раціонального використання та убезпечення від антропогенного забруднення земельних, водних, лісових, мінерально-сировинних ресурсів – П. Саблука, Л. Новаківського, Д. Добряка, М. Хвесика, В. Міщенко.

Вивчення особливостей функціонування техногенно-небезпечних об'єктів пов'язане із дослідженнями економіки промисловості, технології виробництва цивільного захисту. Роботи О. Амоші, Н. Каніщевої, Л. Червової, А. Федорищевої, а також сучасних російських фахівців – М. Махутова, К. Лосева, В. Данилова-Данильянова, О. Ходжаєва та інших. Вчені заклали методологічні і методичні засади до розв'язання проблеми техногенної безпеки на рівні регіону та великих промислових комплексів.

Основою для визначення спроможності до реалізації тієї чи іншої моделі екологічної політики є національний екологічний інтерес за А. Качинським і Г. Хмілем, які в своїх роботах дають аналіз, оцінку, прогноз державній екологічній політиці. Розглядають впорядковану ієрархічну структуру, тобто національні інтереси які в сукупності визначають політику держави по всіх рівнях. В роботах А. Качинського зазначено, що й досі у даній сфері наукової діяльності немає загально визначеної системи термінів, понять та визначень. Теорія національної системи спрямована на формування саме такої системи. Також вченим було запропоновано методи нелінійної динаміки та синергетики для моделювання надзвичайних ситуацій, методи є перспективні для визначення соціально-економічної складової та їх наслідки [1].

Аналізуючи роботи вчених: Б. Данилишина, С. Дорогунцова, С. Волошина, В. Ковтуна, А. Степаненка, Є. Хлобистова в їхніх роботах висвітлюються забезпечення природно-техногенної екологічної безпеки, а також звертають увагу на розробку економічного механізму забезпечення захисту населення і території від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Подають наукові основи прогнозування природно-техногенної безпеки з урахуванням принципів територіального поширення небезпечних природних явищ і процесів, та розміщення потенційно небезпечних об'єктів [2, 3].

Подальший розвиток у тому ж руслі, набули у наукових дослідженнях вчених: Я. Олійника, О. Кононенко, А. Мельничука вони обґрунтовують теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення. Також особливу увагу приділяють районуванню території України за рівнем природно-техногенних небезпек [4, 5].

У наукових дослідженнях І. Гукалової, О. Дронової набули відображення проблеми впливу сучасної екологічної ситуації на суспільство, умови життєдіяльності населення, наслідки надзвичайних ситуацій в територіальному розрізі, створення регіональних стратегій сталого розвитку України.

Українськими фахівцями у середині 90 – х років у літературі використовуються два визначення – екологічна безпека і безпека природокористування. Треба відмітити, що за значенням часто ці визначення і терміни є спорідненими.

1) екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища, який гарантує захищеність життєво-важливих інтересів держави (особи, суспільства) від реальних чи потенційних загроз, що створюються антропогенним або природним впливом на довкілля. Екологічна безпека є складовою національної безпеки певний стан розвитку продуктивних сил і нормативно-правових відносин у суспільстві здатний забезпечити стале відтворення природно-ресурсного потенціалу, сприятливі екологічні умови для життєдіяльності населення.

2) безпека природокористування – є сукупність дій, станів і процесів, що не призводять до збитків для природного середовища, народного господарства й населення в процесі використання природних ресурсів для потреб людини.

Під об'єктом екологічної безпеки розуміють все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: права, матеріальні та духовні потреби особистості, природні ресурси та довкілля як матеріальної основи державного та суспільного розвитку.

Складові екологічної безпеки є техногенно-екологічна та природна безпека:

- природно-екологічна безпека характеризує стан захищеності населення та довкілля від потенційних чи реальних небезпечних природних явищ або впливу та їх наслідків;

- природно-техногенна безпека – це стан захищеності населення та довкілля від різноманітних видів небезпеки техногенного і природного походження;

- соціальна безпека – обумовлена специфікою сприйняття людиною інформації, в тому числі воєнні конфлікти, політичні кризи тощо.

Цікаво розглядає тріаду термінів «безпека – екологічна безпека – екологічний ризик» московський вчений В. Деньга, який стверджує що попри широке розповсюдження терміну «екологічна безпека» його вживання є логічно неправомірним (з позиції значення терміну «екологія»). Більш конкретним, на думку російського фахівця, було б вживання терміну «екосистемна безпека», адже екосистема має усталене трактування в сучасній екологічній праці.

Тому вчені повинні підтримувати конкурентність термінів, але не ставати на заваді вже здійсненим семантичним змінам.

Сучасний стан дослідження природно-техногенної безпеки характеризується досить широким діапазоном окремих частин цієї проблеми і явним браком комплексних підходів.

Слід відзначити, що методологічні основи, які закладаються нині в практику природно-техногенної діяльності в Україні, принципово не сприяють привнесенню позитивних рішень.

Виділяють класифікацію техногенних аварій і катастроф: планетарні, глобальні, національні, регіональні, місцеві, об'єктивні катастрофи із відповідними для них рівнями небезпеки.

В узагальненні наведеного вище можна зазначити, що природно-техногенна безпека дослідження розглядається з методологічних, теоретичних та методичних позицій, що всебічне вивчення природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення різними науками, в тому числі з позиції суспільної географії. Має на меті розробку оптимальної стратегії, зменшення негативного впливу на населення й економіку.

Література 1. Качинський А.Б. *Безпека загрози і ризику: наукові концепції та математичні моделі* / А.Б. Качинський. – К., 2003. – 472 с. 2. Данилишин Б.М., Ковтун В.В., Степаненко А.В. *Наукові основи прогнозування природно-техногенної (екологічної) безпеки: Монографія* / Б.М. Данилишин, В.В. Ковтун, А.В. Степаненко. – К.:Лекс Дім, 2004. – 552 с. 3. Хлобистов Є.В. *Теоретичні аспекти соціально-економічного дослідження екологічної безпеки* / Є.В. Хлобистов // *Економіка України*. – 2002. - №6. – с. 70-76. 4. Олійник Я.Б., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л. *Районування території України за рівнем природно-техногенної безпеки Міжрегіональний збірник наукових праць “Часопис соціально-економічної географії”*. – 2009. – Вип. 6. – с. 76-84. 5. Олійник Я.Б., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л. *Екологічна безпека України: сучасний стан та проблеми* Зб. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Ч. 2, в. 71. – с. 253-262.